

Diplomová práce

Student : Zdeňka VOJTĚŠKOVÁ roz. Čechová

Obor : ČJ - ZSV

Název práce v českém jazyce : Jak udržet cíle (smysl) literární výchovy v průřezových tématech

Název práce v anglickém jazyce : Maintaining objectives (sense) of literary education in cross-sectional topics

Oponent diplomové práce : PhDr. Ondřej Hausenblas

Posudek oponenta diplomové práce:

Diplomová práce Z. Vojtěškové je nebyvale dlouhá. Diplomantka prošla a prostudovala mnoho dokumentů. To je cenné. Ale poučení o kurikulární reformě (tomu je věnována zhruba třetina práce) nebylo cílem DP.

Práce má promyšlenou strukturu, která slibuje zásadní vhledy do problematiky PT a LV. Autorka analyzovala RVP, podnikla dotazníkový průzkum, hospitovala v několika (spíše neuspokojivých) hodinách výuky literární výchovy (LV) se zapojeným průřezovým tématem (PT). Zařadila do DP i kapitolku o hodnocení. Naplnění této struktury však nepovažují za dostatečné. Například by uchazečka měla vysvětlit, proč se nedotkla také konkrétních ŠVP – aspoň ve školách, kde navštívila výuku. Byla by o přijetí idejí i postupů reformy zvěděla mnoho a měla by kontrast či doplněk k výroky učitelů v dotaznících. O hodnocení práce v PT a LV bohužel nepřinesla téměř žádná podstatná zjištění – zejména od učitelů by se asi dozvěděla velmi zajímavé věci o tom, co je pro ně obtížné a jak pracují (že někteří známkují a jiní ne nebo to kombinují, to je věc obecná – ale jak si počínají v LV, co jim vadí nebo pomáhá s PT?).

Jestliže bylo cílem DP „odhalit, co se pod těmito průřezovými tématy skrývá a především najít určitý obecný návod k tomu, jak průřezová témata vhodně propojit s literární výchovou“, pak dlouhé studium okolních dokumentů a reformy vzdělávání bylo nutné pro vypracování odpovědi na výzkumnou otázku „Jak udržet cíle (smysl) literární výchovy v průřezových tématech?“ Ale diplomantka měla toto své poučení v svázané práci vynechat, stejně jako vynechala poučení o teorii literatury atp. Obecné politické rozklady jsou tu zbytečné, a to proto, že z toho, co o RVP a reformě uvádí, diplomantka nikde nevyvozuje souvislosti s literární výchovou, o jejíž smysl jí podle zadání i názvu DP šlo. Autorka převzala mnohé proklamace z dokumentů nebo různých odborných publikací (např. z Manuálu pro tvorbu školních vzdělávacích programů v základním vzdělávání), ale nikde k nim nepřidala vlastní pohled, názor, analýzu. Naopak bez stopy odstupů přejímá prohlášení o cílech nebo o kvalitách nebo o fungování různých dokumentů nebo předpisů přímo z nich samých. To se v DP nepatří. Nežádám, aby kritizovala reformu nebo dokumenty, ale aby projevila svůj vlastní přístup – zkoumavý a odborně tvořivý, na úrovni čerstvého absolventa UK. (Jako příkladu si můžeme všimnout, jak na s. 18 cituje z práce Vališové a Kasíkové 2007 o vzdělávací politice státu – jenže taková žádná u nás vypracována není, ač měla by být. To si diplomantka asi neuvědomila. Nebo na s. 49 o RVP: „podporuje komplexní přístup k realizaci vzdělávacího obsahu, včetně možnosti jeho vhodného propojování, a předpokládá volbu různých vzdělávacích postupů, odlišných metod, forem výuky a využití všech podpůrných opatření ve shodě s individuálními potřebami žáků.“ To se teprve uvidí, ale zde je to jen přání autorů RVP.) Někdy diplomantka podává různé informace jen zdánlivě kriticky: negativa a pozitiva o školství na s. 25 jsou samými negativy.

Více k tématu DP patří zpracování problematiky průřezových témat (PT) – od s. 65 počínaje. Ale i u nich postrádám explikaci vztahu k literární výchově.

Je cenné, že autorka zkoumala vztah učitelů k PT ve vlastním dotazníku, v nichž se teprve k souvislosti s LV. Bohužel otázka položená dotazníkem nedává učiteli moc šance vyjevit, jak moc pochopil právě souvislost PT a LV.

V pasáži zabývající se literární výchovou – od s. 96 – by se cíle DP měly shodovat s tím, jak byly vyhlášeny v úvodu k celé DP. To však nesouhlasí. Zde si vzala za cíl zkoumat, jak se proměna v kurikulu LV projevuje v přístupu učitelů. Samo osobě to důležité je, ale práce měla mít celkový cíl jednotný.

Omezení plynoucí z toho, že autorka vychází převážně jenom z kurikulárních dokumentů, se projevilo i v tom, že v pojednání klíčových kompetencí schází úvaha o tom, jak s nimi souvisí čtenářství, čtenářská gramotnost, literární vzdělanost. Přestože jde o významnou složku vzdělanosti, RVP ji opomíjí. Autorka sice našla složky literárnosti v očekávaných výstupech LV v oboru český jazyk a literatura v RVP, ale ani tam nekomentuje to, jak izolovaně jsou podávány druhé složky vyučovacího předmětu: jazyková a komunikační výchova. Rozbor této pasáže RVP je slabý, nesamostatný.

Je třeba ocenit, že si autorka dala práci s vytvořením a provedením dotazníku pro učitele. Pro DP by však bylo přínosem, kdyby byla výsledky výzkumu také utřídila a analyzovala. Diplomantka však nehledala příčiny ani u toho, že se u tolika respondentů objevuje paradoxní názor, že LV nemohou provozovat, jelikož děti nečtou. (s.105-108). Rozpor ostatně nacházím u autorky samé: na s. 114 přejímá bez důkazů tvrzení K. Homolové, že děti čtou, a pracuje s tímto tvrzením jako s daností. V seznamu literatury postrádám studii Trávníčkovu „Čteme?“ Tam by byla našla doklady.

Autorka mohla projevovat odstup také u výroků učitelů o metodách výuky: nechává však jejich výroky bez komentáře, jen u „metody heuristické“ uvádí, že je vhodná pro LV. Možná je autorčino stanovisko skryto v titulku kapitoly 6.3 na s. 165 „Vymezení hlavního problému - nedostatečná připravenost učitelů (...)“ Ale závěry z průzkumu jsou chabé (s.167)

Tato absence stanoviska k zjištěním o PT a LV myslím souvisí jednak s tím, že si autorka slabě stanovila cíle práce, ale také s tím, že si neujasnila základní pojmy (co vlastně se myslí tím, že se nějaké PT „realizuje“ ve výuce? co to je „propojovat“? co to je, že „učebnice/čítanka vyhovuje RVP“?), anebo z jejich ujasnění nečerpá: cituje hojně o projektové výuce (do s. 150, pramen přesně neuvádí, asi jde o publikaci Jany Kratochvílové, ale ta je zmíněna na jiném místě).

Autorka také informuje o učebnicích a čítankách a o kursech, které se nabízejí pro učitele k PT (ale neuvádí klíč, podle kterého je do přehledu zařadila, ani neříká, proč vlastně o nich referuje. Navíc také o nich mluví slovy jejich vlastních propagátorů).

Po tak rozsáhlém snosu informací k problematice čekáme, že v závěrech bude učiněno nějaké zásadní poznání, doporučení (i kdyby jen pro sebe samu). Kapitola 7 „Závěr“ (s.194) však spíše jen shrnuje, co všecko DP uvedla v kapitolách, než že by nějaké závěry také činil. Poznatky, které autorka vyvozuje na s. 196, jsou moc všeobecné, týkají se širších a jiných oblastí než souvislosti PT a LV. Autorka měla rozlišit, co jsou poznatky o nejednotnosti názoru učitelů nebo jejich praxe, a co jsou poznatky o skutečné nejednoznačnosti názorů. Měla ujasnit, k čemu by byla dobrá jednotnost v názorech, nebo naopak jaké hodnoty jsou chráněny nejednotností v přístupech učitelů. Ve výčtu problémů, které autorka zjistila v terénu, je úspěšnější než v nástinu odpovědi na svou výzkumnou otázku („jak udržet cíle (smysl) literární výchovy v PT“). Podmínky, které autorka v Závěru uvádí, jsou sice spravedlivé, ale není jasné, že by nějak vyplývaly z toho, co zkoumala. Byla by se musela mnohem více zaměřit na to, aby zjistila, do jaké míry učitelé chápou reformu, klíčové kompetence, smysl LV i PT. Namísto toho autorka jen sbírala informace z pramenů o reformě, o PT a částečně o LV. Dobrým metodickým krokem bylo hospitovat v hodinách, ale rozbor, který autorka sepsala, jsou velmi povšechné, málo vysvětlují, proč hodina vypadala tak či onak. Zejména zde postrádám to, že by se autorka podívala do ŠVP a pohovořila s učitelem o jeho hodině.

Kdyby si autorka bývala vytyčila i hypotetickou odpověď na svou vstupní otázku – byla by patrně napsala stejně povšechnou odpověď, jako v Závěru dává na svou otázku. Ale tak rozsáhlá práce měla přinést poznatky mnohem specifičtější, použitelnější.

Co se týče odborné literatury a práce s ní, výběr autorů a děl by zasloužil vysvětlení. Proč čerpá autorka ze starší práce Buriánkové? Proč vynechává některé publikace současné (Trávníčka)? Co vlastně myslí termínem „sekundární literatura“ a čím se ta v jejím soupise liší od jiných oddílů seznamu?

Diplomantka by u obhajoby měla objasnit, jakou tedy měla vstupní hypotézu a jakou čekala odpověď na svou otázku. Měla by upřesnit své závažné závěry aspoň ústně – tak aby bylo patrné, že dokumenty nejen prostudovala, ale také důkladně a ve vztahu k LV promyslela. Měla dále ukázat, že vidí jasně cíle pro PT a pro LV, a pak by ujasnila i to, co vlastně znamená spojení „v průřezových tématech“ v názvu práce. PT totiž nejsou patrně ani vyučovací hodinou, ani metodou výuky - co tedy znamená „udržet smysl literární výchovy v průřezových tématech“? Je to opravdu jenom to, aby učitel, tak jako v hospitovaných hodinách, nesklouzl od literárního textu k výuce jen o tematice jiného oboru? I ostatní výše uvedené terminologicky neustálené výrazy by uchazečka měla objasnit.

Vzhledem k tomu, že uchazečka projevila schopnost prostudovat a pochopit poměrně složité oborové a odborné prameny, ale zároveň také vzhledem k tomu, jak málo samostatně s nimi naložila, navrhuji hodnotit práci v případě úspěšné obhajoby jako dobrou.

V Praze dne 10.8. 2010

.....
podpis oponenta dipl. práce